

**Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»**

Кафедра політичних наук і права

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до проведення практичних занять та організації самостійної й
індивідуальної роботи з навчальної дисципліни
ОК 15 «БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ»

для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
галузі знань А освіта
спеціальність: А6 Спеціальна освіта

Розробник: кандидат політичних наук,
доцент, доцент кафедри політичних
наук і права Каменчук Т.О.

УДК 614.8:378.091.33

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Південноукраїнського національного педагогічного університету
імені К. Д. Ушинського (протокол № 11 від 26.03.2026 року)*

Рецензенти:

Шестакова М.В. - кандидат хімічних наук, доцент, доцент кафедри «Безпека життєдіяльності, екологія і хімія» Одеського національного морського університету

Дегтяренко-Мельник Т.В - доктор медичних наук, професор, професор кафедри біології та здоров'язбережувальних технологій Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» .

Каменчук Т.О. Методичні рекомендації до проведення практичних занять та організації самостійної й індивідуальної роботи з навчальної дисципліни «Безпека життєдіяльності» (для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань А освіта спеціальність: А6 Спеціальна освіта) Одеса: ПНПУ імені К. Д. Ушинського, 2026. 65 с.

Методичні рекомендації до проведення практичних занять та організації самостійної й індивідуальної роботи з навчальної дисципліни «Безпека життєдіяльності» містять навчально-тематичний план практичних занять, завдання до практичних занять, питання для обговорювання, закріплення й перевірки знань здобувачів, питання та завдання для самостійного опрацювання певної частини курсу, творчо-аналітичні завдання, приблизну тематику індивідуальних навчально-дослідних завдань та методичні рекомендації щодо їх виконання, тестові завдання, питання до заліку, а також систему оцінювання щодо форм поточного та підсумкового контролю з поясненнями, список рекомендованої літератури.

ЗМІСТ

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ	4
РОЗДІЛ 1. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	5
РОЗДІЛ 2. ЗМІСТ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ	12
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКИХ ЗАВДАНЬ	45
ПЕРЕЛІК ЗАПИТАНЬ ДО ЗАЛІКУ	50
СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ	51
РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ	63

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Мета навчальної дисципліни «Безпека життєдіяльності»: вивчення дисципліни є забезпечення відповідними сучасним вимогам знання здобувачів про загальні закономірності виникнення і розвитку небезпек, надзвичайних ситуацій, в першу чергу техногенного характеру, їх властивості, можливий вплив на життя і здоров'я людини та сформування необхідних в майбутній практичній діяльності спеціаліста умінь і навички для їх запобігання і ліквідації, захисту людей та навколишнього середовища.

Очікувані програмні результати навчання:

ПРН-03 Розуміти закономірності та особливості розвитку функціонування обмеження життєдіяльності у контексті професійних завдань.

ПРН-16 Приймати обґрунтовані рішення з урахуванням цілей, ресурсних і законодавчих обмежень, ціннісних орієнтирів.

Очікувані результати навчання дисципліни:

знати:

- законодавчі, нормативно-правові, нормативно-технічні та санітарно - гігієнічні основи з безпеки життєдіяльності, та цивільного захисту;
- сучасні проблеми і головні завдання безпеки;
- базові положення пожежної безпеки;
- порядок дій в умовах НС та військового стану;
- способи захисту від впливу небезпечних факторів викликаних НС;
- методи збереження життя, здоров'я та працездатності;

методі локалізації та ліквідації НС

уміти:

- ідентифікувати та класифікувати небезпеки оточуючого середовища;
- оцінювати небезпечні та шкідливі чинники та їх вплив на здоров'я людини;
- оцінювати ергономічні показники робочого місця;
- володіти базовими методами профілактики професійних захворювань в межах обов'язків на первинній посаді;
- надавати першу долікарську допомогу;

- оцінювати вражаючі фактори під час НС та їх вплив на здоров'я людини;
- обирати і використовувати засоби колективного та особистого захисту;
- діяти при проведенні евакуаційних заходів.

Здобувачі, які використовують ШІ для допомоги у виконанні завдань, зобов'язані:

- у передмові зазначити факт використання ШІ у роботі;
- пояснити як саме ШІ допоміг у створенні тексту (генерація ідей, перевірка фактів, формулювання висновків);
- пояснити, які частини тексту були створені за допомогою ШІ і в яких аспектах вносено власні корективи.

Загальні компетентності:

ЗК 03 Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 10 Здатність мислити на основі етичних міркувань (мотивів).

Спеціальні компетенції

СК 03. Здатність застосовувати психолого педагогічні, дефектологічні,, медико – біологічні, лінгвістичні знання у сфері професійної діяльності.

РОЗДІЛ 1.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Теми практичних занять

№ з/п	Тема заняття	Кількість годин	
		Денна	Заочна
	Змістовий модуль 1. Безпека життєдіяльності, як базова концепція сталого розвитку		
1	<i>Семінар</i> «Категорійно-понятійний апарат з безпеки життєдіяльності, таксономія небезпек.»	2	2
2	<i>Круглий стіл</i> «Категорійно-понятійний апарат з безпеки життєдіяльності, таксономія небезпек.»	2	
3	<i>Семінар</i> «Ризик як кількісна оцінка небезпек.	2	

	Ергономічна оцінка робочих місць.»		
4	Дискусія «Ризик як кількісна оцінка небезпек. Ергономічна оцінка робочих місць.»	2	
5	Семинар : «Природні, техногенні та соціально-політичні небезпеки, їх види, особливості та характеристики. Психологічні особливості людини та їх роль в безпеці життєдіяльності..»	2	
6	Дискусія : «Природні, техногенні та соціально-політичні небезпеки, їх види, особливості та характеристики. Психологічні особливості людини та їх роль в безпеці життєдіяльності..»	2	
	Змістовий модуль 2. Цивільний захист населення і територій		
7	Семинар «Законодавчі та нормативно-правові основи цивільного захисту. Класифікація та специфіка надзвичайних ситуацій.»	2	
8	Кейс – стаді «Законодавчі та нормативно-правові основи цивільного захисту. Класифікація та специфіка надзвичайних ситуацій	2	2
9	Семинар «Основні принципи та способи захисту населення та територій від надзвичайних ситуацій. Локалізація та ліквідація НС.»	2	
10	Дискусія «Основні принципи та способи захисту населення та територій від надзвичайних ситуацій. Локалізація та ліквідація НС.»	2	
11	Семинар «Психологічні властивості людини.»	2	
12	Круглий стіл «Психологічні властивості людини»	2	
13	Семинар «Розвиток спільної зовнішньої та безпекової політики Європейського Союзу. Перспективи для України»	2	
	Усього	26	4

Усі форми проведення практичних занять передбачають дискусію зі сформульованих питань, з'ясування виділених термінів і понять, обговорення доповідей, рефератів і виконаних практичних завдань. Головними вимогами є формування власного погляду на певні науково-методологічні підходи, сучасні принципи й прикладні методи дослідження, оцінка їх евристичної значимості й придатності для з'ясування складних політико-трансформаційних процесів в Європі

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Самостійна робота здобувачів є однією з головних форм освітнього процесу. Глибоке розуміння питань багато в чому залежить саме від самостійної роботи. Самостійна робота здобувачів спрямована на те, щоб здобувач був не лише пасивним споживачем знань, але й активним їх творцем, котрий вміє сформулювати проблему, аналізувати шляхи її розв'язання, що передбачає орієнтацію на активні методи оволодіння знаннями, розвиток творчих здібностей, розвиток вмінь творчого застосування вже набутих знань. Тож, мета організації самостійної роботи здобувачів полягає у інтенсифікації вивчення матеріалу, стимулюванні здобувачів до опрацювання додаткових матеріалів з різних джерел, розвитку пізнавальних здібностей, творчої активності.

Самостійна робота здобувачів передбачає:

1. Опрацювання лекційного матеріалу.
2. Самостійне опрацювання окремих питань, що не розглядалися у лекційному курсі.
3. Роботу з науковою літературою та першоджерелами, підручниками та періодичною літературою.
4. Виконання теоретичних та творчо-аналітичних завдань до кожної з тем навчальної дисципліни.
5. Позааудиторну роботу – участь в обговореннях важливих та актуальних питань на науково-практичних конференціях, науково-практичних семінарах, круглих столах.
6. Підготовка до модульного контролю та екзамену;
7. Консультації викладачів

Консультативна допомога здобувачу надається у таких формах:

- особиста зустріч викладача і студента за графіком консультацій
(П'ятниця 15.00-17.00);

- листування за допомогою електронної пошти (kamenchuk.to@pdpu.edu.ua);
- відеозустріч, аудіоспілкування або чат консультації, за домовленістю ініціативи здобувача (-ів) вищої освіти, індивідуальні – Viber, Telegram, групові – ZOOM, Teams 365 в робочі дні.

Кожен із зазначених компонентів вимагає від здобувачів активної та цілеспрямованої самостійної роботи. Важливо, щоб студенти під час навчання дотримувалися принципів ефективного вивчення та організації свого часу. Викладач на початку курсу проводить вступну сесію, щоб ознайомити студентів з вимогами і очікуваннями, зокрема тих, хто навчається за індивідуальним графіком.

Самостійна робота є невід'ємною частиною навчального процесу і забезпечує глибше оволодіння матеріалом поза аудиторними заняттями. Час, виділений на самостійну роботу, регулюється навчальним планом.

Завдання для самостійної роботи спрямовані на уникнення поверхневого засвоєння матеріалу і механічного запам'ятовування фактів. Щоб отримати позитивну оцінку, студент має не лише демонструвати знання, але й уміти вирішувати конкретні наукові завдання, аналізувати та структурувати інформацію, шукати нестандартні підходи на основі самостійно здобутих даних, формулювати і обстоювати власні думки. Це, передусім, включає самостійне вивчення навчальних, наукових і довідкових матеріалів. Рекомендується вести записи, які можуть бути як у традиційному, так і в електронному форматі або у вигляді презентацій. Такий підхід сприяє глибшому засвоєнню матеріалу і дозволяє зберігати інформацію у зручному для подальшого використання вигляді. Рівень виконання самостійних завдань враховується при підрахунку підсумкових оцінок за змістовими модулями дисципліни.

САМОСТІЙНА РОБОТА ЗДОБУВАЧІВ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин		Форма контролю
		Денна	Заочна	
	Змістовий модуль 1. Безпека життєдіяльності, як базова концепція сталого розвитку			Поточна перевірка якості виконання практичних завдань, усне опитування, залік
1	Категорійно-понятійний апарат з безпеки життєдіяльності, таксономія небезпек. Сутність поняття «безпека життєдіяльності» та його місце в системі наук. Основні категорії та терміни з безпеки життєдіяльності. Людина як елемент системи «людина – середовище існування». Поняття небезпеки та її властивості. Класифікація небезпек за походженням та характером дії. Таксономія небезпек та її значення для аналізу ризиків. Джерела небезпек та їх ідентифікація. Поняття шкідливих і небезпечних факторів. Вплив небезпек на життєдіяльність людини. Принципи забезпечення безпеки життєдіяльності. Концепція сталого розвитку та її зв'язок із безпекою життєдіяльності.	6	9	
2	Ризик як кількісна оцінка небезпек. Ергономічна оцінка робочих місць .Поняття ризику та його основні характеристики. Кількісна та якісна оцінка ризику. Індивідуальний та соціальний ризик. Методи аналізу та управління ризиками. Прийнятний рівень ризику. Професійні ризики та їх оцінювання. Основи ергономіки та її значення для безпеки праці. Ергономічні вимоги до організації робочого місця. Вплив умов праці на працездатність людини. Психофізіологічні особливості трудової діяльності. Оптимізація системи «людина – машина – виробниче середовище».	6	9	
3	Природні, техногенні та соціально-політичні небезпеки, їх види, особливості та характеристики. Поняття та класифікація надзвичайних небезпек. Природні небезпеки: геологічні, метеорологічні,	6	9	

	<p>гідрологічні явища. Біологічні небезпеки та їх вплив на людину. Техногенні небезпеки та причини їх виникнення. Аварії та катастрофи на виробництві. Радіаційна та хімічна небезпека. Пожежна та вибухова небезпека. Соціально-політичні небезпеки та їх особливості. Тероризм як глобальна загроза. Воєнні небезпеки та їх наслідки. Сучасні глобальні виклики безпеці життєдіяльності.</p>		
Змістовий модуль 2. Цивільний захист населення і територій			
4	<p>Законодавчі та нормативно-правові основи цивільного захисту. Класифікація та специфіка надзвичайних ситуацій Поняття цивільного захисту та його завдання. Державна політика у сфері цивільного захисту. Нормативно-правова база цивільного захисту України. Єдина державна система цивільного захисту. Органи управління та сили цивільного захисту. Класифікація надзвичайних ситуацій за походженням. Рівні надзвичайних ситуацій. Причини виникнення НС. Моніторинг і прогнозування надзвичайних ситуацій. Оповіщення та інформування населення. Міжнародне співробітництво у сфері цивільного захисту.</p>	6	9
5.	<p>Основні принципи та способи захисту населення та територій від надзвичайних ситуацій. Принципи захисту населення у надзвичайних ситуаціях. Інженерний захист територій. Колективні засоби захисту. Індивідуальні засоби захисту. Евакуація населення та її організація. Укриття населення у захисних спорудах. Медичний захист населення. Радіаційний та хімічний захист.</p>	6	9

	<p>Біологічний захист.</p> <p>Навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях.</p> <p>Інформаційне забезпечення цивільного захисту.</p>		
6	<p>Локалізація та ліквідація НС</p> <p>Організація аварійно-рятувальних робіт.</p> <p>Сили та засоби ліквідації НС.</p> <p>Планування заходів реагування на надзвичайні ситуації. Проведення розвідки в зоні НС.</p> <p>Локалізація небезпечних факторів.</p> <p>Гасіння пожеж.</p> <p>Проведення рятувальних та інших невідкладних робіт.</p> <p>Надання першої домедичної допомоги постраждалим.</p> <p>Життєзабезпечення населення у зоні НС.</p> <p>Відновлювальні роботи після ліквідації наслідків НС.</p>	6	9
7	<p>Психологічні властивості людини</p> <p>Психофізіологічні особливості поведінки людини.</p> <p>Психологічні стани у надзвичайних ситуаціях.</p> <p>Стрес та його вплив на діяльність людини.</p> <p>Паніка та способи її подолання.</p> <p>Психологічна стійкість та її формування.</p> <p>Особливості поведінки людей у кризових умовах.</p> <p>Психологічна допомога постраждалим.</p> <p>Саморегуляція психоемоційного стану.</p> <p>Професійний відбір для діяльності в екстремальних умовах.</p>	4	9
8	<p>Розвиток спільної зовнішньої та безпекової політики Європейського Союзу. Перспективи для України</p> <p>Передумови формування спільної зовнішньої політики Європейського Союзу.</p> <p>Еволюція Спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС: від Маастрихтського договору до сучасного етапу. Інституційний механізм реалізації CFSP та роль ключових інституцій ЄС.</p> <p>Спільна політика безпеки і оборони (CSDP) як складова зовнішньої політики ЄС.</p> <p>Санкційна політика ЄС як інструмент впливу на міжнародні процеси.</p> <p>Європейська система безпеки в умовах сучасних геополітичних викликів.</p> <p>Правові засади співробітництва України з Європейським Союзом у сфері безпеки.</p> <p>Військова, фінансова та політична підтримка України з боку ЄС.</p> <p>Перспективи інтеграції України до європейського безпекового простору.</p> <p>Роль України у формуванні нової архітектури європейської безпеки.</p>	4	9
	Разом	40	72

РОЗДІЛ 2. ЗМІСТ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ

Змістовий модуль 1. Безпека життєдіяльності, як базова концепція сталого розвитку

Практичне заняття 1. Семінар

«Категорійно-понятійний апарат з безпеки життєдіяльності, таксономія небезпек»

У темі розглядається категорійно-понятійний апарат безпеки життєдіяльності, який є основою для розуміння процесів забезпечення безпеки людини, суспільства та навколишнього середовища. Аналізуються основні поняття і терміни, що використовуються у сфері безпеки життєдіяльності, зокрема «безпека», «небезпека», «ризик», «загроза», «небезпечний фактор» та «ризикова ситуація».

Особлива увага приділяється класифікації небезпек та їх систематизації. Розглядається таксономія небезпек як науковий підхід до впорядкування та групування різних видів небезпечних факторів за певними ознаками. Небезпеки поділяються на природні, техногенні, соціальні та інші, залежно від їх походження, характеру впливу та масштабів поширення.

У межах теми також аналізуються джерела небезпек у середовищі життєдіяльності людини та їх вплив на здоров'я і безпеку населення. Вивчення таксономії небезпек дозволяє систематизувати знання про потенційні загрози та сприяє ефективнішому прогнозуванню, попередженню і мінімізації ризиків.

План заняття:

1. Безпека життєдіяльності як наукова категорія: сутність, об'єкт, предмет і завдання дисципліни.
2. Основні поняття та визначення у сфері безпеки життєдіяльності.
3. Система «людина – життєве середовище» та її основні компоненти.

4. Поняття небезпеки, її властивості та джерела виникнення.
5. Вражаючі, шкідливі та небезпечні фактори.
6. Класифікація небезпек за походженням, характером дії та масштабами прояву.
7. Таксономія небезпек та її значення для аналізу ризиків.
8. Ідентифікація небезпек у повсякденному житті та професійній діяльності.
9. Концепція прийняттого (допустимого) ризику.
10. Культура безпеки як складова сталого розвитку суспільства.

Питання до обговорення:

1. У чому полягає сутність поняття «безпека життєдіяльності»?
2. Які основні завдання дисципліни БЖД у сучасних умовах?
3. Що включає система «людина – життєве середовище»?
4. Чим відрізняються небезпечні та шкідливі фактори?
5. За якими ознаками класифікують небезпеки?
6. Яке практичне значення має таксономія небезпек?
7. Що таке ідентифікація небезпек і чому вона є важливою?
8. Як формується культура безпеки в суспільстві?
9. Чи можливо досягти абсолютної безпеки?
10. Яким чином безпека життєдіяльності пов'язана з концепцією сталого розвитку?

Питання до роздумів:

1. Чому людський фактор є одним із ключових джерел небезпек?
2. Як рівень культури безпеки впливає на якість життя населення?
3. Чи змінюється характер небезпек у сучасному глобалізованому світі?
4. Яку роль відіграє освіта у формуванні безпечної поведінки людини?
5. Чи можна мінімізувати всі ризики у професійній діяльності?

Методика проведення семінару:

Семинар проводиться у формі тематичного обговорення з елементами групової роботи. Студенти готують короткі повідомлення за ключовими поняттями (небезпека, ризик, безпека, шкідливий фактор, таксономія небезпек). Робота в малих групах: аналіз прикладів небезпек у різних сферах життєдіяльності людини (побут, навчання, виробництво, транспорт). Представлення результатів групової роботи з подальшим обговоренням. Викладач узагальнює матеріал і акцентує увагу на практичному значенні ідентифікації небезпек.

Практичні завдання:

Аналітична таблиця:

«Класифікація небезпек»

Вид небезпеки	Джерело виникнення	Характер дії	Можливі наслідки	Приклади
Природні	Природні процеси	Раптовий тривалий	/ Травматизм, загибель людей	Землетрус, повінь
Техногенні	Техніка, виробництво	Локальний масштабний	/ Аварії, пожежі	Вибух на підприємстві
Соціальні	Діяльність людини	Навмисний випадковий	/ Конфлікти, тероризм	Масові заворушення

Ситуаційне завдання:

Проаналізуйте систему «людина – життєве середовище» для: навчальної аудиторії; робочого місця студента; міського середовища.

Визначте: можливі небезпеки; джерела їх виникнення; способи зниження ризику.

Групове завдання:

Складіть схему «Ідентифікація небезпек у повсякденному житті» та презентуйте її.

Завдання для самостійної роботи:

I. Питання для самостійного опрацювання:

1. Дайте визначення понять «безпека», «небезпека», «ризик», «шкідливий фактор».
2. Охарактеризуйте систему «людина – життєве середовище».
3. Розкрийте сутність таксономії небезпек.
4. Наведіть класифікацію небезпек за різними ознаками.
5. Визначте роль культури безпеки у сталому розвитку суспільства.

II. Творчо-аналітичні завдання:

1. Побудуйте структурно-логічну схему категорійно-понятійного апарату БЖД.
2. Підготуйте міні-доповідь на тему: «Культура безпеки як чинник зниження ризиків у сучасному суспільстві».
3. Проведіть аналіз небезпек у власному повсякденному середовищі та запропонуйте шляхи їх мінімізації.
4. Підготуйте презентацію: «Основні джерела небезпек у сучасному урбанізованому середовищі».

Практичне заняття 2 Круглий стіл

«Категорійно-понятійний апарат з безпеки життєдіяльності, таксономія небезпек»

Мета заняття

Метою заняття є формування у здобувачів освіти системного розуміння категорійно-понятійного апарату безпеки життєдіяльності, засвоєння основних понять і термінів цієї галузі знань, а також ознайомлення з класифікацією та таксономією небезпек у природному, техногенному та соціальному середовищі.

Методичні рекомендації до підготовки

Під час підготовки до круглого столу здобувачі освіти повинні опрацювати навчальну літературу з теми заняття, звернувши увагу на зміст основних понять безпеки життєдіяльності. Особливу увагу слід приділити визначенням понять «небезпека», «ризик», «загроза», «безпека», а також різним підходам до класифікації небезпек.

Під час виступів рекомендується використовувати приклади з реального життя, статистичні дані або приклади надзвичайних ситуацій.

Питання для обговорення

1. Безпека життєдіяльності як наукова та освітня дисципліна.
2. Основні поняття та категорії безпеки життєдіяльності.
3. Поняття «небезпека», «ризик» та «загроза» у системі безпеки.
4. Джерела небезпек у середовищі життєдіяльності людини.
5. Класифікація небезпек за походженням.
6. Природні небезпеки та їх характеристика.
7. Техногенні небезпеки та їх вплив на безпеку людини.
8. Соціальні небезпеки та їх особливості.
9. Таксономія небезпек та її значення для аналізу ризиків.

Організація роботи круглого столу

Заняття проводиться у формі колективного обговорення проблемних питань теми.

Етапи роботи

Вступне слово викладача

- актуалізація теми;
- визначення мети та завдань заняття;
- постановка проблемних питань.

Короткі виступи здобувачів освіти

Студенти представляють підготовлені повідомлення з окремих аспектів теми.

Дискусія

Учасники круглого столу обговорюють питання, висловлюють власні думки та аргументують свою позицію.

Підбиття підсумків

Викладач узагальнює результати обговорення та формулює основні висновки.

Практичне завдання

Скласти узагальнену схему класифікації небезпек, у якій відобразити: вид небезпеки; джерело виникнення; можливі наслідки; приклади прояву.

Очікувані результати

У результаті виконання практичного заняття здобувачі освіти повинні: знати основні поняття безпеки життєдіяльності; розуміти класифікацію небезпек та їх таксономію; уміти аналізувати джерела небезпек та оцінювати можливі ризики; аргументовано висловлювати власну позицію під час дискусії.

Практичне заняття 3. Семінар

«Ризик як кількісна оцінка небезпек.

Ергономічна оцінка робочих місць»

У темі розглядається поняття ризику як кількісної характеристики небезпеки у системі безпеки життєдіяльності. Аналізуються основні підходи до оцінювання ризику, його складові та методи визначення рівня небезпеки для життя і здоров'я людини. Особлива увага приділяється взаємозв'язку між небезпечними факторами, імовірністю їх прояву та можливими наслідками для людини і навколишнього середовища.

У межах теми також розкривається сутність ергономіки як науки, що вивчає взаємодію людини з технічними системами, обладнанням та виробничим середовищем. Розглядаються основні принципи ергономічної організації робочих місць, зокрема вимоги до розміщення обладнання, освітлення, мікроклімату, робочої пози та режиму праці.

Важливе значення приділяється ергономічній оцінці робочих місць, яка дозволяє визначити відповідність умов праці фізіологічним та психологічним

можливостям людини. Така оцінка сприяє зниженню виробничих ризиків, підвищенню ефективності праці та забезпеченню безпеки працівників.

План заняття:

1. Поняття ризику та його основні характеристики.
2. Індивідуальний і соціальний ризик.
3. Методи кількісної оцінки ризику.
4. Визначення допустимого рівня ризику.
5. Професійний ризик та його оцінювання.
6. Основи ергономіки та її роль у забезпеченні безпеки праці.
7. Ергономічні вимоги до організації робочого місця.
8. Антропометричні та психофізіологічні характеристики людини.
9. Показники мікроклімату, освітлення, шуму та їх вплив на працездатність.
10. Оцінка відповідності робочого місця ергономічним вимогам.

Методика проведення практикуму:

Викладач пояснює алгоритм розрахунку ризику та демонструє приклад виконання завдання. Студенти виконують індивідуальні розрахункові роботи. Проводиться робота в малих групах щодо ергономічної оцінки робочих місць. Отримані результати оформлюються у вигляді таблиць і коротких висновків. Наприкінці заняття здійснюється колективне обговорення та аналіз типових помилок.

Практичні завдання:

Розрахунок індивідуального ризику

Визначити індивідуальний ризик за заданими статистичними даними. Порівняти отриманий результат із допустимим рівнем ризику та зробити висновки.

Визначення соціального ризику

За наведеними даними: розрахувати частоту виникнення небезпечних подій; побудувати графік залежності «кількість постраждалих – частота подій»; проаналізувати рівень безпеки.

Оцінка професійного ризику

Проаналізувати умови праці та визначити ризик для працівника за наявності: підвищеного рівня шуму; недостатнього освітлення; монотонної роботи; тривалої роботи за комп'ютером. Розробити заходи щодо зниження ризику.

Ергономічна оцінка робочого місця

Заповнити таблицю:

Показник	Нормативне значення	Фактичне значення	Відповідність нормам
Освітленість			
Температура повітря			
Вологість			
Рівень шуму			
Висота робочого столу			
Висота стільця			
Відстань до монітора			
Робоча поза			

Зробити висновок щодо відповідності робочого місця ергономічним вимогам.

Ситуаційне завдання

Проаналізувати робоче місце користувача персонального комп'ютера: визначити небезпечні та шкідливі фактори; оцінити рівень ризику; запропонувати комплекс заходів щодо оптимізації умов праці.

Завдання для самостійної роботи

I. Питання для самостійного опрацювання:

1. Дайте визначення поняття «ризик» та охарактеризуйте його основні види.
2. У чому полягає відмінність між індивідуальним і соціальним ризиком?
3. Що таке допустимий ризик?

4. Розкрийте сутність ергономіки та її значення для безпеки праці.
5. Назвіть основні ергономічні вимоги до організації робочого місця.

II. Творчо-аналітичні завдання:

1. Проведіть ергономічний аналіз власного робочого місця та розробіть рекомендації щодо його вдосконалення.
2. Складіть порівняльну таблицю: «Небезпечні та шкідливі фактори під час роботи за комп'ютером і способи їх мінімізації».
3. Підготуйте міні-доповідь

Практичне заняття 4 Дискусія

«Ризик як кількісна оцінка небезпек. Ергономічна оцінка робочих місць»

Мета заняття

Метою заняття є формування у здобувачів освіти розуміння поняття ризику як кількісної характеристики небезпеки, ознайомлення з основними підходами до оцінювання ризиків у системі безпеки життєдіяльності, а також вивчення принципів ергономічної оцінки робочих місць та їх впливу на безпеку і здоров'я людини.

Методичні рекомендації до підготовки

Під час підготовки до заняття здобувачі освіти повинні опрацювати навчальні матеріали щодо поняття ризику, методів його оцінювання та принципів ергономіки. Особливу увагу слід звернути на взаємозв'язок між небезпекою, ризиком і умовами праці.

Рекомендується підготувати приклади небезпечних ситуацій, що можуть виникати у виробничому або побутовому середовищі, а також проаналізувати можливі шляхи зменшення ризиків.

Питання для дискусії

1. Поняття ризику у системі безпеки життєдіяльності.
2. Ризик як кількісна характеристика небезпеки.
3. Основні підходи до оцінювання ризику.
4. Фактори, що впливають на рівень ризику у середовищі життєдіяльності людини.

5. Поняття ергономіки та її значення для безпеки праці.
6. Основні вимоги до організації безпечного робочого місця.
7. Ергономічні фактори робочого середовища.
8. Вплив організації робочого місця на продуктивність праці та здоров'я людини.

Організація проведення дискусії

Заняття проводиться у формі відкритої дискусії між здобувачами освіти під керівництвом викладача.

Етапи проведення

Вступне слово викладача

- визначення мети заняття;
- коротке пояснення ключових понять теми;
- формулювання основних проблемних питань.

Обговорення питань дискусії

Студенти висловлюють власні думки щодо поставлених питань, наводять приклади з практики та аргументують свою позицію.

Аналіз практичних ситуацій

Учасники дискусії аналізують приклади організації робочих місць та визначають можливі ризики для здоров'я і безпеки людини.

Підбиття підсумків

Викладач узагальнює результати дискусії та формулює основні висновки.

Практичне завдання

Проаналізуйте організацію робочого місця (навчального або робочого кабінету) та визначте: можливі небезпечні фактори; рівень потенційного ризику; ергономічні недоліки робочого місця; можливі заходи щодо підвищення безпеки та комфортності умов праці.

Очікувані результати

Після проведення заняття здобувачі освіти повинні: знати сутність поняття ризику та методи його оцінювання; розуміти значення ергономіки у забезпеченні безпеки праці; уміти аналізувати робоче середовище з точки

зору можливих небезпек; брати участь у дискусії та аргументовано відстоювати власну позицію.фія

Практичне заняття 5 Семінар

«Природні, техногенні та соціально-політичні небезпеки, їх види, особливості та характеристики. Психологічні особливості людини та їх роль у безпеці життєдіяльності»

У темі розглядаються основні види небезпек, що можуть виникати у середовищі життєдіяльності людини, а саме природні, техногенні та соціально-політичні небезпеки. Аналізуються їх походження, характерні особливості та можливі наслідки для життя і здоров'я людей, а також для навколишнього середовища.

Особлива увага приділяється природним небезпекам, які виникають унаслідок природних явищ і процесів (землетруси, повені, буревії, посухи тощо), техногенним небезпекам, що пов'язані з діяльністю людини та функціонуванням технічних систем (аварії, пожежі, вибухи, техногенні катастрофи), а також соціально-політичним небезпекам, які виникають унаслідок соціальних конфліктів, воєн, терористичних актів та інших суспільно-політичних процесів.

У межах теми також розглядаються психологічні особливості людини, що впливають на її поведінку у небезпечних та надзвичайних ситуаціях. Аналізується роль психологічних чинників, таких як емоційний стан, рівень стресу, страх, паніка та здатність до самоконтролю, у забезпеченні безпеки життєдіяльності. Вивчення цих аспектів сприяє формуванню навичок адекватної поведінки людини в умовах небезпеки та підвищенню рівня особистої і громадської безпеки.

Мета заняття

Метою заняття є формування у здобувачів освіти знань про основні види небезпек у середовищі життєдіяльності людини, їх особливості та характеристики, а також розуміння ролі психологічних чинників у

забезпеченні безпеки людини в повсякденному житті та під час надзвичайних ситуацій.

Методичні рекомендації до підготовки

Під час підготовки до семінару здобувачі освіти повинні опрацювати навчальні матеріали щодо класифікації небезпек у середовищі життєдіяльності людини. Особливу увагу необхідно приділити характеристиці природних, техногенних та соціально-політичних небезпек.

Також варто проаналізувати психологічні особливості поведінки людини у небезпечних ситуаціях, зокрема реакції на стрес, страх та ризик, а також значення психологічної стійкості для забезпечення безпеки життєдіяльності.

Питання для обговорення

1. Поняття безпеки у системі безпеки життєдіяльності.
2. Природні небезпеки: види, причини виникнення та наслідки.
3. Техногенні небезпеки та їх вплив на безпеку людини.
4. Соціально-політичні небезпеки у сучасному суспільстві.
5. Характеристика основних джерел небезпек у середовищі життєдіяльності людини.
6. Психологічні особливості поведінки людини у небезпечних ситуаціях.
7. Вплив стресу та паніки на поведінку людини під час надзвичайних ситуацій.
8. Значення психологічної підготовки населення для підвищення рівня безпеки.

Організація проведення семінару

Заняття проводиться у формі обговорення теоретичних питань теми та коротких виступів здобувачів освіти.

Етапи проведення

Вступне слово викладача

- актуалізація теми заняття;
- визначення мети та основних завдань семінару;
- постановка ключових питань для обговорення.

Виступи студентів

Здобувачі освіти представляють підготовлені повідомлення з окремих аспектів теми.

Колективне обговорення

Учасники семінару обговорюють представлені матеріали, ставлять запитання та доповнюють виступи.

Узагальнення результатів

Викладач підсумовує обговорення та формулює основні висновки щодо видів небезпек та ролі психологічних чинників у безпеці життєдіяльності.

Практичне завдання

Проаналізуйте одну з небезпечних ситуацій (природну, техногенну або соціально-політичну) та визначте: джерело небезпеки; можливі наслідки для людини та суспільства; психологічні реакції людей у такій ситуації; заходи щодо запобігання або зменшення негативних наслідків.

Очікувані результати

Після проведення заняття здобувачі освіти повинні: знати основні види небезпек у середовищі життєдіяльності людини; розуміти особливості природних, техногенних та соціально-політичних небезпек; усвідомлювати роль психологічних чинників у забезпеченні безпеки; уміти аналізувати небезпечні ситуації та визначати можливі способи їх попередження.

Практичне заняття 6. Дискусія

«Природні, техногенні та соціально-політичні небезпеки, їх види, особливості та характеристики. Психологічні особливості людини та їх роль в безпеці життєдіяльності»

Орієнтовні напрями дискусії:

1. Сутність та класифікація небезпек у сучасному життєвому середовищі.
2. Природні небезпеки та їх вплив на життєдіяльність людини.
3. Техногенні небезпеки: причини виникнення та наслідки.
4. Соціально-політичні небезпеки як виклик безпеці суспільства.
5. Воєнні загрози та їх вплив на безпеку життєдіяльності населення.

6. Психофізіологічні властивості людини в умовах небезпеки.
7. Стрес, паніка та поведінка людини в екстремальних ситуаціях.
8. Людський фактор як причина виникнення небезпечних ситуацій.
9. Культура безпечної поведінки як умова зниження ризиків.
10. Роль психологічної підготовки у забезпеченні безпеки життєдіяльності.

Питання до дискусії:

1. Чому небезпеки природного характеру вважаються некерованими, але прогнозованими?
2. Які основні причини виникнення техногенних катастроф?
3. Чим соціально-політичні небезпеки відрізняються від природних і техногенних?
4. Як війна впливає на систему безпеки життєдіяльності населення?
5. Яку роль відіграє людський фактор у виникненні надзвичайних ситуацій?
6. Чому в екстремальних умовах одні люди діють раціонально, а інші піддаються паніці?
7. Чи можна сформувати психологічну стійкість до небезпек?
8. Як рівень інформованості населення впливає на безпечну поведінку?
9. Які сучасні глобальні загрози є найбільш небезпечними для людства?
10. Чи здатне суспільство повністю усунути небезпеки?

Методика проведення дискусії:

Викладач формулює ключові проблемні питання та окреслює основні напрями обговорення. Студенти об'єднуються у групи для аналізу окремих видів небезпек: Група 1 – природні небезпеки; Група 2 – техногенні небезпеки; Група 3 – соціально-політичні небезпеки; Група 4 – психологічні особливості поведінки людини в умовах небезпеки. Кожна група презентує результати обговорення з наведенням прикладів сучасних надзвичайних ситуацій. Проводиться спільне обговорення ролі людського фактора у виникненні небезпек. Завершення заняття – формування узагальненої схеми «Небезпеки та поведінка людини в умовах ризику».

Практичні завдання:

Порівняльна таблиця

«Характеристика основних видів небезпек»

Вид небезпеки	Джерело виникнення	Особливості прояву	Наслідки Приклади
Природні			
Техногенні			
Соціально-політичні			

Кейс-аналіз

Проаналізуйте одну з надзвичайних ситуацій (за вибором): повінь; аварія на промисловому підприємстві; воєнний конфлікт; терористичний акт. Визначте: вид небезпеки; причини виникнення; вплив на людину; роль психологічного фактора у поведінці людей; заходи щодо мінімізації наслідків.

Міні-дебати

«Людський фактор — головна причина надзвичайних ситуацій»

- а) Позиція 1: більшість НС виникає через помилки людини.
- б) Позиція 2: вирішальну роль відіграють зовнішні об'єктивні чинники.

Ситуаційне завдання

Смоделюйте поведінку людини у небезпечній ситуації:

1. пожежа в приміщенні;
2. повідомлення про евакуацію;
3. техногенна аварія.
4. Визначте:
5. можливі психологічні реакції;
6. правильний алгоритм дій;
7. способи запобігання паніці.

Завдання для самостійної роботи:

I. Питання для самостійного опрацювання:

1. Наведіть класифікацію небезпек за походженням.
2. Охарактеризуйте основні види природних небезпек.
3. Назвіть причини виникнення техногенних аварій і катастроф.
4. У чому полягає сутність соціально-політичних небезпек?
5. Розкрийте роль психологічної стійкості людини у надзвичайних ситуаціях.

II. Творчо-аналітичні завдання:

1. Підготуйте міні-доповідь на тему: «Вплив стресу на поведінку людини в екстремальних умовах».
2. Складіть схему: «Алгоритм безпечної поведінки людини в умовах надзвичайної ситуації».
3. Проведіть аналіз сучасної надзвичайної ситуації в Україні або світі та визначте її основні характеристики.
4. Підготуйте презентацію:
«Глобальні загрози сучасності та їх вплив на безпеку життєдіяльності людини».

Змістовий модуль 2. Цивільний захист населення і територій

Практичне заняття 7. Семінар

«Законодавчі та нормативно-правові основи цивільного захисту.»

«Класифікація та специфіка надзвичайних ситуацій»

Розглядаються законодавчі та нормативно-правові засади функціонування системи цивільного захисту в Україні. Аналізуються основні нормативні акти, що визначають організацію та діяльність органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств і установ у сфері запобігання надзвичайним ситуаціям та реагування на них. Особлива увага приділяється принципам державної політики у сфері цивільного захисту та механізмам забезпечення безпеки населення і територій.

Окремо розглядається поняття надзвичайної ситуації, її характерні ознаки та критерії визначення. Висвітлюється класифікація надзвичайних

ситуацій за походженням, масштабами поширення та рівнем небезпеки. Аналізуються надзвичайні ситуації природного, техногенного, соціального та воєнного характеру.

Також характеризуються особливості розвитку різних видів надзвичайних ситуацій та їх можливі наслідки для населення, економіки й довкілля. Розуміння специфіки таких подій дає змогу оцінювати масштаби загроз і визначати ефективні заходи цивільного захисту.

План заняття:

1. Поняття цивільного захисту та його основні завдання.
2. Державна політика України у сфері цивільного захисту.
3. Законодавча база цивільного захисту України.
4. Кодекс цивільного захисту України як основний нормативно-правовий акт.
5. Єдина державна система цивільного захисту, її структура та функції.
6. Повноваження органів державної влади та місцевого самоврядування у сфері цивільного захисту.
7. Сили та засоби цивільного захисту.
8. Поняття надзвичайної ситуації та її основні ознаки.
9. Класифікація надзвичайних ситуацій за походженням.
10. Рівні надзвичайних ситуацій за масштабами поширення та наслідками.
11. Моніторинг, прогнозування та оповіщення про надзвичайні ситуації.
12. Міжнародне співробітництво у сфері цивільного захисту.

Питання до обговорення:

1. У чому полягає сутність цивільного захисту населення?
2. Які основні принципи державної політики у сфері цивільного захисту?
3. Які нормативно-правові акти регулюють питання цивільного захисту в Україні?
4. Які функції виконує Єдина державна система цивільного захисту?
5. Хто здійснює керівництво цивільним захистом на державному та місцевому рівнях?
6. Чим відрізняється надзвичайна ситуація державного рівня від регіональної?

7. Які критерії класифікації надзвичайних ситуацій?
8. Які основні причини виникнення надзвичайних ситуацій?
9. Яку роль відіграє своєчасне оповіщення населення?
10. Чому важливе міжнародне співробітництво у сфері цивільного захисту?

Питання до роздумів:

1. Чи відповідає сучасна система цивільного захисту України актуальним викликам?
2. Які зміни в законодавстві необхідні для підвищення ефективності цивільного захисту?
3. Якою має бути роль громадян у системі цивільного захисту?
4. Чи достатній рівень готовності населення до дій у надзвичайних ситуаціях?
5. Як воєнні загрози впливають на розвиток системи цивільного захисту?

Методика проведення семінару:

Семінар проводиться у формі обговорення нормативно-правових документів і групових презентацій. Студенти готують короткі повідомлення щодо основних положень Кодексу цивільного захисту України. Робота в малих групах: аналіз структури Єдиної державної системи цивільного захисту. Кожна група презентує результати та бере участь у загальному обговоренні. Викладач узагальнює матеріал та акцентує увагу на практичному значенні законодавчих норм.

Практичні завдання:

Аналітична таблиця

«Класифікація надзвичайних ситуацій»

Вид НС	Причини виникнення	Рівень НС	Можливі наслідки	Приклади
Природні				
Техногенні				
Соціальні				
Воєнні				

Робота з нормативним документом

Опрацювати витяги з Кодексу цивільного захисту України та визначити: основні завдання цивільного захисту; структуру Єдиної державної системи цивільного захисту; повноваження органів влади.

Ситуаційне завдання

Визначити рівень надзвичайної ситуації за поданими умовами: кількість постраждалих; територія поширення; обсяг матеріальних збитків. Обґрунтувати відповідь.

Групове завдання

Скласти структурно-логічну схему «Організація цивільного захисту в Україні» та презентувати її.

Завдання для самостійної роботи:

I. Питання для самостійного опрацювання:

1. Дайте визначення поняття «цивільний захист».
2. Охарактеризуйте структуру Єдиної державної системи цивільного захисту.
3. Назвіть основні нормативно-правові акти у сфері цивільного захисту.
4. Розкрийте класифікацію надзвичайних ситуацій.
5. Визначте основні рівні надзвичайних ситуацій.

II. Творчо-аналітичні завдання:

1. Підготуйте міні-доповідь на тему:
«Система цивільного захисту України в умовах воєнного стану».
2. Складіть порівняльну таблицю:
«Повноваження органів державної влади та місцевого самоврядування у сфері цивільного захисту».
3. Проведіть аналіз реальної надзвичайної ситуації в Україні та визначте її рівень і вид.
4. Підготуйте презентацію:
«Міжнародний досвід організації цивільного захисту населення».

Практичне заняття 8 Кейс-стаді

«Законодавчі та нормативно-правові основи цивільного захисту.

Класифікація та специфіка надзвичайних ситуацій»

Мета заняття

Метою заняття є формування у здобувачів освіти знань щодо законодавчих та нормативно-правових основ цивільного захисту в Україні, а також розвиток умінь аналізувати надзвичайні ситуації різного характеру та визначати їх класифікаційні ознаки відповідно до чинного законодавства.

Під час підготовки до заняття здобувачі освіти повинні ознайомитися з основними нормативно-правовими актами у сфері цивільного захисту, зокрема з положеннями Кодексу цивільного захисту України, а також з принципами класифікації надзвичайних ситуацій за походженням та рівнем.

Особливу увагу слід звернути на критерії визначення надзвичайних ситуацій, їх основні характеристики та порядок реагування відповідних служб.

Сутність методу кейс-стаді

Кейс-стаді передбачає аналіз конкретної ситуації, що моделює реальну надзвичайну подію. Учасники заняття повинні визначити характер надзвичайної ситуації, її класифікацію, а також можливі заходи реагування відповідно до чинного законодавства.

Опис кейсу

У промисловому місті на хімічному підприємстві сталася аварія, внаслідок якої відбувся витік небезпечної хімічної речовини. У результаті події частина території міста опинилася у зоні можливого хімічного забруднення. Існує загроза для здоров'я населення, а також можливість поширення небезпечної речовини на прилеглі території.

Місцеві органи влади та служби цивільного захисту повинні оперативно оцінити ситуацію, визначити рівень надзвичайної ситуації та організувати відповідні заходи реагування.

Завдання для аналізу кейсу

1. Визначити вид надзвичайної ситуації відповідно до її походження.

2. Встановити можливий рівень надзвичайної ситуації (об'єктовий, місцевий, регіональний або державний).
3. Назвати основні нормативно-правові акти, що регулюють дії органів влади у такій ситуації.
4. Визначити основні заходи реагування служб цивільного захисту.
5. Запропонувати можливі заходи щодо мінімізації наслідків надзвичайної ситуації.

Організація роботи студентів

1. Студенти об'єднуються у невеликі групи.
2. Кожна група аналізує запропонований кейс.
3. Учасники визначають класифікацію надзвичайної ситуації та можливі дії відповідних служб.
4. Представники груп презентують результати аналізу.
5. Проводиться колективне обговорення запропонованих рішень.

Очікувані результати

У результаті виконання кейс-стаді здобувачі освіти повинні: знати законодавчі основи цивільного захисту України; розуміти класифікацію надзвичайних ситуацій; уміти аналізувати конкретні надзвичайні ситуації; застосовувати нормативно-правові положення для оцінки ситуацій та прийняття рішень.

Практичне заняття 9 Семінар

«Основні принципи та способи захисту населення та територій від надзвичайних ситуацій. Локалізація та ліквідація НС»

Розкриваються основні принципи організації захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій, які є важливою складовою системи цивільного захисту держави. Висвітлюються ключові напрями діяльності органів влади та спеціалізованих служб, спрямовані на запобігання надзвичайним ситуаціям, зниження рівня ризиків та забезпечення безпеки населення.

Характеризуються основні способи захисту населення під час виникнення небезпечних подій. До таких способів належать своєчасне оповіщення населення, евакуаційні заходи, використання захисних споруд цивільного захисту, а також проведення інженерних, організаційних і медичних заходів.

Окрему увагу приділено процесам локалізації та ліквідації надзвичайних ситуацій. Розглядаються основні етапи реагування на надзвичайні події, координація дій аварійно-рятувальних служб, організація рятувальних та інших невідкладних робіт, а також заходи щодо мінімізації наслідків надзвичайних ситуацій і відновлення нормальних умов життєдіяльності населення.

Мета заняття

Метою заняття є формування у здобувачів освіти знань про основні принципи організації захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій, ознайомлення з основними способами захисту населення, а також вивчення заходів локалізації та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.

Методичні рекомендації до підготовки

Під час підготовки до семінару здобувачі освіти повинні ознайомитися з основними положеннями цивільного захисту щодо організації захисту населення та територій від надзвичайних ситуацій. Особливу увагу необхідно приділити принципам функціонування системи цивільного захисту, а також основним заходам, що застосовуються для запобігання, локалізації та ліквідації надзвичайних ситуацій.

Рекомендується проаналізувати приклади надзвичайних ситуацій та визначити основні дії служб цивільного захисту щодо ліквідації їх наслідків.

Питання для обговорення

1. Основні принципи організації цивільного захисту населення і територій.
2. Система заходів захисту населення від надзвичайних ситуацій.
3. Оповіщення населення як один із основних способів захисту.
4. Евакуація населення та її організація.

5. Використання захисних споруд цивільного захисту.
6. Інженерні та організаційні заходи щодо запобігання надзвичайним ситуаціям.
7. Основні етапи локалізації надзвичайних ситуацій.
8. Ліквідація наслідків надзвичайних ситуацій та відновлювальні роботи.

Організація проведення семінару

Семінар проводиться у формі обговорення теоретичних питань теми та виступів здобувачів освіти.

Етапи проведення

Вступне слово викладача

1. визначення мети та завдань заняття;
2. коротке пояснення основних понять теми;
3. постановка ключових питань для обговорення.

Виступи студентів

Здобувачі освіти представляють підготовлені повідомлення щодо окремих аспектів теми.

Колективне обговорення

Учасники семінару обговорюють представлені матеріали, аналізують приклади надзвичайних ситуацій та визначають основні заходи захисту населення.

Узагальнення результатів

Викладач підбиває підсумки семінару та формулює основні висновки щодо принципів і способів захисту населення та територій від надзвичайних ситуацій.

Практичне завдання

Проаналізуйте одну із можливих надзвичайних ситуацій (пожежа, повінь, техногенна аварія) та визначте: основні заходи захисту населення; можливі способи оповіщення населення; порядок евакуації людей; заходи локалізації та ліквідації наслідків надзвичайної ситуації.

Очікувані результати

Після проведення заняття здобувачі освіти повинні: знати основні принципи організації цивільного захисту; розуміти способи захисту населення та територій від надзвичайних ситуацій; уміти аналізувати заходи локалізації та ліквідації надзвичайних ситуацій; аргументовано брати участь у семінарському обговоренні.

Практичне заняття 10. Дискусія

«Основні принципи та способи захисту населення та територій від надзвичайних ситуацій»

Орієнтовні напрями дискусії:

1. Державна політика у сфері захисту населення від надзвичайних ситуацій.
2. Основні принципи захисту населення і територій.
3. Превентивні заходи як основа зниження ризику виникнення НС.
4. Оповіщення та інформування населення про загрозу та виникнення НС.
5. Евакуація населення: організація та проблемні питання.
6. Колективні засоби захисту (захисні споруди, укриття).
7. Індивідуальні засоби захисту населення.
8. Медичний, радіаційний та хімічний захист.
9. Роль навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях.
10. Захист населення в умовах воєнного стану.

Питання до дискусії:

1. Які принципи покладено в основу захисту населення від надзвичайних ситуацій?
2. Чому своєчасне оповіщення є ключовим елементом безпеки?
3. Які проблеми виникають під час проведення евакуації населення?
4. Наскільки ефективною є система укриттів в Україні?
5. Яку роль відіграють індивідуальні засоби захисту у сучасних умовах?
6. Чи готове населення до правильних дій у разі виникнення НС?
7. Як забезпечити захист маломобільних груп населення?
8. Яке значення має медичний захист у перші години після НС?

9. Чи достатнім є рівень інформування населення про правила безпечної поведінки?
10. Які нові виклики у сфері захисту населення з'явилися в умовах війни?

Методика проведення дискусії:

- Викладач формулює ключові проблемні питання та визначає напрями обговорення.
- Студенти об'єднуються у групи для аналізу окремих способів захисту населення: (Група 1 – оповіщення та інформування населення; Група 2 – евакуаційні заходи; Група 3 – колективні засоби захисту; Група 4 – індивідуальні та медичні засоби захисту.)
- Кожна група формулює аргументи щодо ефективності відповідного способу захисту та презентує їх.
- Проводиться загальне обговорення проблем і шляхів удосконалення системи захисту населення.
- Завершення заняття – формування узагальненої схеми «Система захисту населення та територій від НС».

Практичні завдання:

Порівняльна таблиця

«Способи захисту населення від надзвичайних ситуацій»

Спосіб захисту	Основні заходи	Переваги	Недоліки	Умови ефективності
Оповіщення населення				
Евакуація				
Укриття в захисних спорудах				
Індивідуальні засоби захисту				
Медичний захист				
Кейс-аналіз				

Проаналізуйте ситуацію:

Унаслідок надзвичайної ситуації виникла загроза для населення населеного пункту.

Визначте: першочергові заходи захисту населення; способи оповіщення; необхідність евакуації; засоби захисту, які потрібно застосувати.

Міні-дебати

«Евакуація чи укриття: який спосіб захисту ефективніший?»

- a. Позиція 1: евакуація – найбільш ефективний спосіб збереження життя.
- b. Позиція 2: укриття – основний спосіб захисту населення в сучасних умовах.

Ситуаційне завдання

Розробити алгоритм дій населення у разі:

1. отримання сигналу «Увага всім!»;
2. хімічної небезпеки;
3. радіаційної небезпеки.

Завдання для самостійної роботи:

I. Питання для самостійного опрацювання:

1. Назвіть основні принципи захисту населення і територій від НС.
2. Охарактеризуйте способи оповіщення населення.
3. Які існують види евакуації?
4. Дайте характеристику колективних засобів захисту.
5. Яке значення має медичний захист населення?

II. Творчо-аналітичні завдання:

1. Розробіть пам'ятку для населення
«Дії у разі загрози або виникнення надзвичайної ситуації».
2. Підготуйте міні-доповідь на тему:
«Сучасний стан захисних споруд цивільного захисту в Україні».
3. Складіть структурно-логічну схему
«Організація евакуації населення».
4. Проведіть аналіз реальної надзвичайної ситуації та визначте, які способи захисту були застосовані.

Практичне заняття 11. Семінар

«Психологічні властивості людини»

Психологічні властивості людини є важливим чинником, що впливає на її поведінку у повсякденному житті та в умовах небезпечних або надзвичайних ситуацій. До таких властивостей належать темперамент, характер, емоційна стійкість, здатність до самоконтролю, уважність та швидкість прийняття рішень.

Розглядається вплив індивідуально-психологічних особливостей на сприйняття ризику та реагування на небезпеку. Підкреслюється, що психологічний стан людини, рівень стресу, страху або паніки можуть істотно впливати на її дії в критичних умовах.

Важливе значення має формування психологічної готовності людини до можливих небезпечних ситуацій. Розвиток таких якостей, як відповідальність, дисциплінованість, здатність зберігати спокій та діяти раціонально, сприяє підвищенню рівня особистої та громадської безпеки.

План заняття:

1. Психологічні властивості людини та їх класифікація.
2. Психічні процеси, стани та властивості особистості.
3. Темперамент і характер у структурі особистості.
4. Емоції та воля як регулятори поведінки людини.
5. Увага, пам'ять, мислення та їх роль у діяльності людини.
6. Психофізіологічні особливості працездатності.
7. Стрес та його вплив на організм людини.
8. Психологічна стійкість у надзвичайних ситуаціях.
9. Паніка та масова поведінка людей в екстремальних умовах.
10. Людський фактор і безпека життєдіяльності.
11. Професійно важливі психологічні якості фахівця.
12. Методи саморегуляції психоемоційного стану.

Питання до обговорення:

1. Які психологічні властивості визначають поведінку людини?
2. Чим відрізняються психічні процеси від психічних станів?
3. Як темперамент впливає на діяльність людини?
4. Яку роль відіграють емоції у прийнятті рішень?
5. Що таке стрес і які його основні стадії?
6. Чому в екстремальних ситуаціях виникає паніка?
7. Які чинники формують психологічну стійкість людини?
8. У чому проявляється вплив людського фактора на безпеку?
9. Які психологічні якості необхідні для діяльності в умовах ризику?
10. Які методи допомагають подолати психоемоційне напруження?

Питання до роздумів:

1. Чи можна сформулювати психологічну готовність до дій у надзвичайних ситуаціях?
2. Чому різні люди по-різному реагують на небезпеку?
3. Як емоційний стан впливає на безпечність поведінки?
4. Чи можливо повністю усунути вплив людського фактора?
5. Яку роль відіграє самоконтроль у професійній діяльності?

Методика проведення семінару:

Семінар проводиться у формі обговорення теоретичних питань із використанням елементів самоаналізу. Студенти готують короткі повідомлення про психологічні властивості особистості. Робота в малих групах: аналіз поведінки людини в умовах стресу та небезпеки. Проведення міні-тестування для визначення типу темпераменту та рівня стресостійкості. Обговорення результатів та формулювання висновків щодо ролі психологічних властивостей у безпеці життєдіяльності. Підсумок викладача з акцентом на практичному значенні психологічної підготовки.

Практичні завдання:

Аналітична таблиця

«Психологічні властивості людини та їх вплив на безпеку діяльності»

Психологічна властивість	Характеристика	Прояв у діяльності	Вплив на безпеку
Увага			
Пам'ять			
Мислення			
Емоційна стійкість			
Воля			

Ситуаційне завдання

Проаналізуйте поведінку людини в умовах:

- a. дефіциту часу;
- b. інформаційного перевантаження;
- c. небезпеки.

Визначте: можливі психологічні стани; їх вплив на прийняття рішень; способи саморегуляції.

Групове завдання

Складіть схему «Психологічна готовність до дій у надзвичайних ситуаціях» та презентуйте її.

Самодіагностика

Виконати тест: визначення типу темпераменту; оцінка рівня стресостійкості.

Проаналізувати результати та зробити висновки щодо власної поведінки в умовах ризику.

Завдання для самостійної роботи:

I. Питання для самостійного опрацювання:

1. Дайте характеристику психічних процесів і психічних станів.
2. Охарактеризуйте основні типи темпераменту.
3. Розкрийте сутність стресу та його вплив на організм людини.
4. Назвіть чинники формування психологічної стійкості.

5. Визначте роль людського фактора у виникненні небезпечних ситуацій.

II. Творчо-аналітичні завдання:

1. Підготуйте міні-доповідь на тему: «Психологічна готовність фахівця до діяльності в екстремальних умовах».
2. Розробіть пам'ятку
«Методи подолання стресу в умовах небезпеки».
3. Проведіть самоаналіз власних психологічних якостей, важливих для безпечної поведінки.
4. Підготуйте презентацію: «Роль людського фактора у виникненні аварій і катастроф».

Практичне заняття 12 Круглий стіл

«Психологічні властивості людини»

Мета заходу

Розглянути основні психологічні властивості людини, які впливають на її поведінку в небезпечних ситуаціях, проаналізувати роль індивідуально-психологічних характеристик у забезпеченні безпеки життєдіяльності та сформувати навички колективного обговорення проблем психологічної стійкості людини.

Формат проведення круглого столу

Круглий стіл проводиться у формі відкритого наукового обговорення, під час якого учасники обмінюються думками щодо психологічних характеристик людини та їх впливу на поведінку в умовах ризику або небезпеки.

Основна мета формату — спільний аналіз проблеми, формування аргументованих висновків та розвиток навичок наукової дискусії.

Основні напрямки обговорення

У ході круглого столу пропонується розглянути такі проблемні аспекти: індивідуально-психологічні властивості людини; темперамент і характер як чинники поведінки людини; вплив емоцій на прийняття рішень у

небезпечних ситуаціях; психологічна стійкість особистості; роль самоконтролю та відповідальності у забезпеченні безпеки; психологічні реакції людини на небезпеку (страх, паніка, стрес).

Ролі учасників круглого столу

Модератор організовує дискусію, формулює проблемні питання, підводить підсумки обговорення.

Доповідачі готують короткі виступи щодо окремих аспектів психологічних властивостей людини.

Експерти аналізують виступи та пропонують власні коментарі і висновки.

Учасники дискусії ставлять запитання, висловлюють власні думки, беруть участь у формуванні спільних висновків.

Проблемні питання для обговорення

1. Які психологічні властивості людини найбільше впливають на її поведінку?
2. Чому різні люди по-різному реагують на небезпечні ситуації?
3. Яким чином стрес впливає на прийняття рішень?
4. Чи можна сформулювати психологічну готовність людини до небезпеки?
5. Яку роль відіграє психологічна підготовка у системі безпеки життєдіяльності?

Колективне завдання

Учасники круглого столу повинні спільно сформулювати перелік психологічних якостей, які сприяють безпечній поведінці людини у складних або небезпечних ситуаціях.

За результатами обговорення формується узагальнений список таких якостей, наприклад: самоконтроль; відповідальність; здатність швидко приймати рішення; емоційна стійкість; уважність.

Підсумкова частина

У завершальній частині заняття учасники круглого столу формулюють спільні висновки щодо ролі психологічних властивостей людини у

забезпеченні безпеки життєдіяльності та значення психологічної підготовки для запобігання небезпечним ситуаціям.

Практичне заняття 13 Семінар

«Розвиток спільної зовнішньої та безпекової політики Європейського Союзу. Перспективи для України»

Висвітлюється процес формування та розвитку спільної зовнішньої та безпекової політики Європейського Союзу як важливого напрямку діяльності ЄС у сфері міжнародних відносин. Розглядаються основні етапи становлення цієї політики, її цілі, принципи та механізми реалізації у контексті сучасної європейської системи безпеки.

Аналізуються інституційні та правові засади функціонування зовнішньої та безпекової політики ЄС, а також роль Європейського Союзу у підтриманні міжнародної стабільності, запобіганні конфліктам і забезпеченні миру. Особлива увага приділяється співпраці ЄС з іншими міжнародними організаціями та участі Союзу у врегулюванні міжнародних криз.

Окремо розглядаються перспективи розвитку відносин між Україною та Європейським Союзом у сфері безпеки та оборони. Підкреслюється значення європейської інтеграції для зміцнення безпеки України, а також можливості подальшого поглиблення співпраці у межах європейського безпекового простору.

Мета заняття

Метою семінарського заняття є поглиблення знань здобувачів освіти щодо становлення та розвитку спільної зовнішньої та безпекової політики Європейського Союзу, аналіз основних інституційних механізмів реалізації цієї політики, а також визначення перспектив співпраці України з Європейським Союзом у сфері безпеки та оборони.

Теоретичні передумови теми

Зовнішня та безпекова політика Європейського Союзу є важливим елементом функціонування сучасної європейської системи безпеки.

Формування спільної політики відбувалося поступово, починаючи з етапів європейської інтеграції після Другої світової війни. Значний вплив на її розвиток мали Маастрихтський, Амстердамський та Лісабонський договори, які визначили основні принципи та механізми реалізації спільної зовнішньої політики.

Сучасна спільна зовнішня та безпекова політика ЄС спрямована на підтримання міжнародної стабільності, розвиток партнерських відносин з іншими державами та забезпечення миру і безпеки у світі. У цьому контексті особливого значення набуває співпраця Європейського Союзу з Україною.

Питання для семінарського обговорення

1. Передумови формування спільної зовнішньої та безпекової політики Європейського Союзу.
2. Основні етапи розвитку зовнішньої політики ЄС.
3. Інституційні механізми реалізації спільної зовнішньої та безпекової політики.
4. Спільна політика безпеки та оборони Європейського Союзу.
5. Роль Європейського Союзу у врегулюванні міжнародних конфліктів.
6. Взаємодія Європейського Союзу з міжнародними організаціями у сфері безпеки.
7. Україна у системі зовнішньої політики Європейського Союзу.
8. Перспективи інтеграції України до європейського безпекового простору.

Організація семінару

Семінар проводиться у формі обговорення теоретичних питань та підготовлених виступів студентів.

Етапи проведення заняття:

Вступне слово викладача, під час якого визначається актуальність теми та формулюються основні завдання семінару.

Виступи студентів, які представляють підготовлені повідомлення з окремих питань теми.

Обговорення виступів, під час якого студенти ставлять запитання, висловлюють власні думки та доповнюють інформацію.

Підбиття підсумків, формулювання основних висновків щодо ролі Європейського Союзу у сфері міжнародної безпеки.

Практичне завдання

Проаналізувати сучасну співпрацю України з Європейським Союзом у сфері безпеки та визначити: основні напрями цієї співпраці; роль Європейського Союзу у підтримці України; перспективи подальшої інтеграції України до європейських безпекових структур.

РОЗДІЛ 3. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКИХ ЗАВДАНЬ

Відповідно до навчального плану, кожен студент має виконати індивідуальне науково-дослідне завдання.

Індивідуальні науково-дослідні завдання (ІНДЗ) є важливою складовою навчального процесу, спрямованою на розвиток самостійного мислення, аналітичних навичок та здатності до наукового дослідження. Виконання таких завдань дозволяє студентам глибше зануритися в тематику дисципліни, розвинути навички критичного аналізу та самостійного пошуку інформації. Це не лише сприяє закріпленню теоретичних знань, але й допомагає студентам застосовувати їх на практиці, що є важливим аспектом підготовки кваліфікованих фахівців.

ІНДЗ є видом позааудиторної самостійної роботи, яка виконується студентами під керівництвом викладача. Ці завдання сприяють закріпленню теоретичних знань, отриманих під час лекцій та семінарів, а також розвитку практичних навичок у дослідженні конкретних проблемних питань. Вони допомагають студентам навчитися самостійно планувати свою роботу, ефективно використовувати час та ресурси, а також розвивати навички наукового письма та презентації результатів дослідження.

Мета ІНДЗ

Метою ІНДЗ є самостійне вивчення частини програмного матеріалу, систематизація, поглиблення, узагальнення, закріплення та практичне

застосування знань студента з навчальної дисципліни. Виконання ІНДЗ сприяє розвитку навичок самостійної роботи, критичного мислення та здатності до наукового аналізу.

Завдання ІНДЗ

1. Поглиблення теоретичних знань з дисципліни.
2. Розвиток навичок самостійного пошуку та аналізу інформації.
3. Формування вмінь критичного мислення та наукового аналізу.
4. Розвиток навичок підготовки наукових доповідей та презентацій.
5. Вироблення вмінь систематизації та узагальнення отриманих знань.

Структура ІНДЗ

ІНДЗ складається з кількох основних частин, які забезпечують логічну послідовність викладення матеріалу та повноту розкриття теми:

1. Вступ: короткий огляд теми, обґрунтування її актуальності та мети дослідження.
2. Теоретична частина: огляд основних теоретичних положень, що стосуються теми дослідження.
3. Аналітична частина: аналіз зібраної інформації, виявлення основних тенденцій та закономірностей.
4. Дослідна (проектна) частина: опис проведених досліджень, експериментів або проектних розробок.
5. Висновки: узагальнення результатів дослідження, формулювання основних висновків та рекомендацій.
6. Перелік використаної літератури: список джерел, використаних під час підготовки ІНДЗ.
7. Додатки: додаткові матеріали, які ілюструють результати дослідження (графіки, таблиці, діаграми тощо).

Критерії оцінювання ІНДЗ

Оцінювання ІНДЗ проводиться за такими критеріями:

- Самостійність виконання: ступінь самостійності студента у виконанні завдання.

- Логічність і послідовність викладення матеріалу: чіткість та логічність структури роботи.
- Повнота розкриття теми: глибина та повнота аналізу обраної теми.
- Обґрунтованість висновків: аргументованість та обґрунтованість зроблених висновків.
- Використання джерел: якість та різноманітність використаних джерел інформації.
- Якість оформлення: відповідність роботи вимогам до оформлення наукових робіт.

Рекомендації щодо виконання ІНДЗ

1. Планування роботи: розподіліть час на виконання кожного етапу роботи, враховуючи дедлайни.
2. Пошук інформації: використовуйте різноманітні джерела інформації (книги, статті, інтернет-ресурси).
3. Аналіз інформації: критично оцінюйте знайдену інформацію, виділяйте основні положення та тенденції.
4. Написання роботи: дотримуйтесь логічної структури роботи, чітко формулюйте думки та висновки.
5. Оформлення роботи: дотримуйтесь вимог до оформлення наукових робіт, звертайте увагу на правильність цитування та оформлення списку літератури.

Підсумки

Виконання ІНДЗ є важливим етапом у навчальному процесі, який сприяє розвитку наукових та дослідницьких навичок студентів. Результати виконання ІНДЗ можуть бути представлені на практичному занятті або подані викладачу для перевірки.

Оцінювання індивідуальних завдань проводять за 10 бальною шкалою.

Результати виконання ІНДЗ можуть бути викладені на практичному занятті з відповідної теми, або представлені викладачу для перевірки.

ОРІЄНТОВНА ТЕМАТИКА

№ з/п	Завдання	Кількість годин	
		Денна	Заочна
1.	Надзвичайні ситуації, що загрожують безпеці громадянина. Поведінка в натовпі. Соціально-політичні надзвичайні ситуації. Правила поводження під час надзвичайних ситуацій.		
2.	Заходи запобігання криміногенним ситуаціям. Приводи до затримання громадян працівниками міліції. Права громадянина під час затримання.		
3.	Етичні правила поведінки. Правила знайомства громадян. Правила звернення та спілкування. Мистецтво вести бесіду.		
4.	Норми поведінки на вулиці, в громадському транспорті, під час подорожі.		
5.	Психічні стани особистості в різних ситуаціях життєдіяльності(страх, фобія, паніка). Шляхи, методи і способи подолання й переборювання страху людини і в різних надзвичайних ситуаціях.		
6.	Поведінка в екстремальних ситуаціях. ДТП. Аварії на залізниці. Заходи безпеки та правила поведінки під час аварій.		
7.	Правила поведінки під час радіаційного забруднення території.		
8.	Правила техніки безпеки та поведінки під час подорожей за кордон		
9.	Правила поведінки під час знаходження вибухонебезпечних предметів.		
10.	Правила самооборони (при вуличному пограбуванні або бійці). Відповідальність за порушення застосування спеціальних засобів самооборони.		
11.	Тероризм: що потрібно знати дітям.		
12.	Вплив можливості прояву чи наслідків небезпечних і шкідливих факторів на психологічний стан дитини.		

13.	Перспективні проблеми з питань безпеки життєдіяльності.		
14.	Формування здорового способу життя (психофізіологічний/культурологічний аспект).		
15.	Побутовий/виробничий травматизм.		
16	Поведінка населення під час евакуації в умовах надзвичайної ситуації.		
17	Коллективні та індивідуальні засоби захисту населення: сучасні вимоги та використання.		
18	Інформаційна безпека особистості в умовах сучасних соціальних загроз.		
19	Вплив стресових ситуацій на професійну діяльність людини.		
20	Психологічна допомога постраждалим у надзвичайних ситуаціях.		
21	Культура безпечної поведінки як елемент життєвої компетентності молоді.		
22	Безпека життєдіяльності під час перебування за кордоном: ризики та способи їх уникнення.		
23	Надання першої домедичної допомоги постраждалим у надзвичайних ситуаціях.		
24	Роль засобів масової інформації у формуванні безпечної поведінки населення.		
25	Основні джерела небезпек у сучасному урбанізованому середовищі.		
26	Сучасні глобальні загрози безпеці життєдіяльності людини		
	Разом	10	10

ЗДОБУВАЧ ПРИ ВИКОНАННІ ІНДЗ ПОВИНЕН ДОТРИМУВАТИСЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ, НЕ ДОПУСКАТИ АКАДЕМІЧНИЙ ПЛАГІАТ.

Академічний плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості), та/або відтворення опублікованих текстів інших авторів без відповідного посилання (відповідно до ст. 69 Закону України «Про вищу освіту»).

Види академічного плагіату:

копіювання;

перифразування;

компіляція;

використання інформації (факти, ідеї, формули, числові значення тощо) з джерела без посилання на це джерело;

подання як власних робіт (тез, аналітичних звітів, письмових робіт, есеїв тощо), виконаних на замовлення іншими особами, у тому числі робіт, стосовно яких справжні автори надали згоду на таке використання.

ПЕРЕЛИК ЗАПИТАНЬ ДО ЗАЛІКУ

1. Дайте визначення поняття «безпека життєдіяльності» та охарактеризуйте її основні завдання.
2. Що таке небезпека? Назвіть її основні властивості та джерела виникнення.
3. Розкрийте сутність таксономії небезпек.
4. Охарактеризуйте систему «людина – життєве середовище».
5. Дайте визначення ризику та поясніть методи його кількісної оцінки.
6. Що таке індивідуальний і соціальний ризик?
7. Назвіть основні ергономічні вимоги до організації робочого місця.
8. Охарактеризуйте природні небезпеки та їх вплив на життєдіяльність людини.
9. Назвіть причини виникнення техногенних небезпек.
10. У чому полягає сутність соціально-політичних небезпек?
11. Дайте характеристику психологічних станів людини у надзвичайних ситуаціях.

12. Що таке стрес і які його основні стадії?
13. Охарактеризуйте паніку та назвіть способи її подолання.
14. Розкрийте поняття психологічної стійкості особистості.
15. Назвіть основні методи саморегуляції психоемоційного стану.
16. У чому полягає професійний психологічний відбір для діяльності в екстремальних умовах?
17. Дайте визначення поняття «цивільний захист».
18. Назвіть основні нормативно-правові акти у сфері цивільного захисту України.
19. Охарактеризуйте структуру Єдиної державної системи цивільного захисту.
20. Дайте визначення надзвичайної ситуації та назвіть її основні ознаки.
21. Наведіть класифікацію надзвичайних ситуацій за походженням і рівнями.
22. Назвіть основні принципи захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій.
23. Охарактеризуйте способи оповіщення населення про загрозу виникнення НС.
24. У чому полягає сутність евакуаційних заходів?
25. Назвіть основні етапи локалізації та ліквідації надзвичайних ситуацій.
26. Які сили та засоби залучаються до ліквідації наслідків НС?
27. Розкрийте передумови формування спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС.
28. Охарактеризуйте інституційний механізм реалізації CFSP.
29. Які напрями співробітництва України з ЄС у сфері безпеки та оборони?
30. Визначте перспективи інтеграції України до європейського безпекового простору.

СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ

Критерії оцінювання за всіма видами контролю

Вид роботи	бали	Критерії
Практичн і	0-1 балів	Здобувач відтворює незначну частину навчального матеріалу, має поверхові уявлення про предмет вивчення,

завдання		неаргументовано висловлює думку. Використовує необхідні інформаційно-методичні матеріали, виконує практичні завдання за умови сторонньої допомоги.
	2-3 балів	Знання здобувача є достатньо повними, він самостійно застосовує відповідний навчальний матеріал, виконуючи практичні завдання; аналізує, робить висновки. Відповідь повна, логічна, обґрунтована, але припускається неточностей. Здобувач самостійно використовує необхідні інформаційно-методичні матеріали виконуючи практичні завдання. Виконані завдання у цілому відповідають вимогам, хоча мають незначні огріхи.
	4-5 балів (1;7 теми) 4-6	Здобувач володіє міцними знаннями, оперує ними при виконанні практичних завдань. Самостійно використовує необхідні інформаційно-методичні матеріали виконуючи практичні завдання. Не припускається помилок при їхньому виконанні. Здобувач виступає експертом практичних завдань, що виконали однокурсники.
Самостійна робота	0-1 балів	Здобувач розпізнає деякі об'єкти вивчення та визначає їх на побутовому рівні, може описувати деякі об'єкти вивчення; має фрагментарні уявлення з предмета вивчення; виконує елементарні прийоми практичних завдань.
	2-3 балів	Здобувач знає окремі факти, що стосуються навчального матеріалу; виявляє здатність елементарно висловлювати думку; самостійно та за допомогою викладача може виконувати частину практичних завдань; знає послідовність виконання завдання; практичні завдання містять багато суттєвих відхилень від установлених вимог, при їх виконанні потребує систематичної допомоги викладача.
	4 бали	Здобувач самостійно і логічно відтворює фактичний і теоретичний матеріал та наводить приклади; володіє навчальним матеріалом і використовує набуті знання, уміння у стандартних ситуаціях; самостійно виконує практичні завдання відповідно до методичних рекомендацій; практичні завдання мають окремі помилки; користується необхідними навчально-методичними матеріалами.
	5 балів (1;7 тема) 5-6 балів	Здобувач володіє глибокими знаннями, демонструє відповідні компетентності, використовує їх у нестандартних ситуаціях, самостійно працює з інформацією у відповідності до поставлених завдань; систематизує та узагальнює навчальний матеріал; самостійно користується додатковими джерелами інформації; без похибок виконує та аналізує практичні завдання.

Індивідуальне навчально-дослідне завдання (доповідь, презентація)	0	Доповідь не якісна, тема не розкрита, не вірно визначені об'єкт, предмет і гіпотеза дослідження, метод не відповідає тематиці та поставленій задачі, теоретичний аналіз відсутній, автор(ка) не в змозі презентувати матеріал в аудиторії. Презентація не зараховується тому що є плагіатом або запозичена з мережі Інтернет.
	1	Зміст доповіді не відповідає плану, інформація не точна або пропущена, теоретичний аналіз дано описово, змістовний матеріал представлений схематично, відсутні висновки та узагальнення і внутрішня логічна послідовність. Доповідь не є результатом творчої праці. Проблема не розкрита або дана інформація не в контексті завдання. Доповідь не відображає зміст роботи, автор(ка) не володіє предметом дослідження. Виконані завдання частково є результатом власної оригінальної роботи. Не продемонстровано аналіз і редагування згенерованого ШІ тексту, не застосовано критичне мислення, не оцінюються доречність, точність та надійність отриманої інформації. Презентація повністю не відповідає вимогам щодо обсягу, оформлення та викладу змісту, багато її частин не має відношення до теми дослідження. Презентація здається випадковою, нашвидку зробленою, чи незакінченою. Наявні значні фактичні помилки, незрозумілості та нерозуміння теми. За змістом і структурою доповідь і презентація не відповідають вимогам і фаху. Оформлення і мова суттєво не відповідають академічним стандартам. Не вказано, які частини були створені за допомогою ШІ. Не надано опис процесу взаємодії з генеративним ШІ, включаючи використані запити та методи обробки отриманих результатів генерації. Презентація здається випадковою, нашвидку зробленою, чи незакінченою. Наявні значні фактичні помилки, незрозумілості та нерозуміння теми. Оформлення тексту доповіді і презентації має суттєві недоліки. Або презентація відсутня. Автор(ка) не може презентувати матеріал в аудиторії, не може відповісти на питання від аудиторії.
	2 – 3	Доповідь не дуже якісна, не опрацьована актуальність теми, теоретичний аналіз дано описово, змістовний матеріал представлений схематично, тема не розкрита, частина значимої інформації відсутня, робота не відповідає обсягу, її оформлення не відповідає вимогам. Автором(кою) представлено власну позицію за даною проблематикою на побутовому рівні без аргументації, висновки є нелогічними і необґрунтованими, творчий підхід відсутній. Виконані

	<p>завдання частково є результатом власної оригінальної роботи. Не продемонстровано аналіз і редагування згенерованого ШІ тексту, не застосовано критичне мислення, не оцінюються доречність, точність та надійність отриманої інформації. Надано фрагментарний опис процесу взаємодії з генеративним ШІ, включаючи використані запити та методи обробки отриманих результатів генерації. У виконанні презентації наявні суттєві недоліки і є окремі недоліки у її оформленні. Побудова презентації не дає чіткого уявлення про тему дослідження. Презентація погано організована, без творчих знахідок, багато необхідних елементів пропущені. В ній не визначені ключові положення, інформація не точна, на більшість запитань не можливо знайти відповідь. За змістом і структурою презентація не відповідає вимогам, відсутня логіка. Оформлення і мова мають суттєві недоліки щодо відповідності академічним стандартам. Автор(ка) не впевнено презентує матеріал в аудиторії, губиться у відповідях на питання від аудиторії, відповіді на запитання фрагментарні, або відсутні.</p>
4 – 5	<p>Доповідь задовільна, загалом відповідає вимогам, теоретичний аналіз містить неточності, змістовний матеріал представлений схематично, проблема розкрита при формальному використанні фахових термінів, наявні ознаки компіляції, відсутні узагальнення. Порушена логіка представленого матеріалу. Деякі висновки є нелогічними і необґрунтованими. Власна думка не достатньо аргументована фактами, творчий підхід відсутній. Виконані завдання частково є результатом власної оригінальної роботи. Частково продемонстровано теоретичний аналіз згенерованого ШІ тексту, але не представлено навички його редагування, не застосовано критичне мислення, не оцінюються доречність, точність та надійність отриманої інформації. Наочні матеріали представлені в презентації мають фрагментований характер й не відображають зміст передбачуваного дослідження. За змістом і структурою доповідь і презентація є логічні й фахові, але частково не відповідають вимогам. Оформлення і мова частково не відповідають академічним стандартам. Не завжди вказано,</p>

		які частини були створені за допомогою ШІ. Автор(ка) не впевнено презентує матеріал в аудиторії, губиться у відповідях на питання від аудиторії.
6-7		Доповідь якісна із незначними порушеннями, опрацьована актуальність теми. Представлено власну точку зору при розкритті проблеми. Проблема розкрита з використанням сучасного аналітичного і методологічного інструментарію, основних термінів і понять у контексті відповіді (теоретичні зв'язки й обґрунтування не присутні або явно не простежуються). Дано аргументацію своєї думки з опорою на факти, є творчий підхід. Проте наукове обґрунтування виконано схематично, позиція автора(ки) і наукові/навчальні тексти формально узгоджені, зустрічається порушення логіки викладу. Аналіз літературних джерел зроблений поверхнево, інколи відсутні узагальнення, наукова полеміка, авторські висновки, посилання на першоджерела. Виконані завдання є результатом власної оригінальної роботи. Проведено інтерпретаційний аналіз і редагування згенерованого ШІ тексту, застосовано критичне мислення, але не оцінюються доречність, точність та надійність отриманої інформації. Презентація виконана з дотриманням академічних вимог. У цілому, за змістом і структурою доповідь і презентація відповідають вимогам, логічні, фахові. Оформлення і мова відповідають академічним стандартам. Наявні вказівки, які частини були створені за допомогою ШІ. Автор(ка) впевнено презентує матеріал в аудиторії, але губиться у відповідях на питання від аудиторії.
8-9		Доповідь якісна, актуальність теми повністю розкрита із зазначенням невирішених раніше аспектів, правильно визначені об'єкт і предмет власного дослідження, метод відповідає тематиці та поставленій задачі. Автор(ка) демонструє вміння використовувати у дослідженні сучасний аналітичний і методологічний інструментарій, працювати з літературними джерелами, в логічній послідовності проводити критичну та незалежну оцінку певних проблемних питань, формулювати висновки за темою дослідження. Представлено власну точку зору (позицію, ставлення) при

		<p>розкритті проблеми. Проблема розкрита на теоретичному рівні, з обґрунтуваннями, з достатнім використанням фахових термінів і понять у контексті відповіді. Власна думка аргументована фактами, є творчий підхід. Виконані завдання є результатом власної оригінальної роботи. Презентація виконана самостійно і відповідає встановленим академічним вимогам, тема розкрита, усі її частини містять важливі твердження за темою дослідження, відображає глибокий пошук при дослідженні та застосування навичок мислення високого рівня, привертає увагу аудиторії, але має в основі декілька ключових положень, які не повністю розкривають тему дослідження, мають місце окремі недоліки не принципового характеру у виконанні презентації та її оформленні. Автор(ка) вільно презентує матеріал в аудиторії, впевнено відповідає на питання від аудиторії, але подекуди може припускатися незначних помилок. Доповідь і презентація підготовлені без використання ШІ, але його застосування було здійснено для пошуку джерел, що містять позиції та думки вчених про напрями та способи вирішення поставленого завдання (з обов'язковим посиланням на відповідні джерела).</p>
10		<p>Подана у доповіді інформація чітка і зрозуміла. Автор(ка) демонструє вміння використовувати у дослідженні сучасний аналітичний і методологічний інструментарій, творчий підхід, самостійність, оригінальність в опрацюванні матеріалу. Відображена світоглядна позиція автора(ки), його/її погляд на сутність проблеми. Проблема розкрита на теоретичному рівні, у зв'язках і з обґрунтуваннями, з точним і повним використанням фахових термінів і понять у контексті відповіді. Робота логічна, послідовна, композиційно чітка. Дано аргументацію своєї думки з опорою на реальні факти, узагальнення і висновки дозволяють чітко визначити авторську позицію. Доповідь логічна, повна, стисла, проілюстрована бездоганно оформленими наочними матеріалами. Відповіді на запитання правильні, стислі, аргументовані. Презентація виконана самостійно і відповідає змісту темі дослідження; хід дослідження представлений чітко, структуровано і логічно; тему розкрито повно й</p>

		різнобічно; дотримані всі вимоги щодо технічного й естетичного оформлення роботи й орфографічного стандарту. У презентації відображено глибоке розуміння та усвідомлення матеріалу, творчий підхід до поставлених задач. Малюнки, фото, анімації – у кількості, виправданій змістом презентації. Робота виконана творчо і самостійно. Презентація характеризується оригінальністю. Доповідь і презентація підготовлені без використання ШІ.
Підсумкова контрольна робота (тест)	0 балів	Здобувач менше ніж на 30% завдань надав правильну відповідь – не достатній рівень знань
	1-2 бали	Здобувач не менше ніж на 30% завдань надав правильну відповідь – початковий рівень знань
	3-4 бали	Здобувач не менше ніж на 50% завдань надав правильну відповідь – початковий рівень знань
	5-6 балів	Здобувач на 51% - 70% завдань надав правильну відповідь – середній рівень знань
	7-8 балів	Здобувач на 71% - 90% завдань надав правильну відповідь – достатній рівень знань
	9-10 балів	Здобувач на 91% - 100% завдань надав правильну відповідь – високий рівень знань

На практичному занятті, під час презентації ІНДЗ/практичних завдань здобувач за умови використання ШІ повинен надати короткий коментар: як саме він його використовував? Що вдалося, а що було неточним? Як він оцінює його допомогу? (Це дозволяє побачити процес мислення, а не лише результат).

Критерії оцінювання підсумкового контролю

Для навчальної дисципліни «Безпека життєдіяльності» навчальним планом передбачено підсумковий контроль у формі заліку (не менше 60 балів). Кількість балів, необхідних для заліку, здобувач отримує під час

участі у практичних заняттях, виконання всіх видів самостійної роботи та ІНДЗ.

Критерії оцінювання за всіма видами контролю

Сума балів	Критерії оцінки
Відмінно (90 – 100 А)	Здобувач вільно володіє навчальним матеріалом і науково-понятійним апаратом на підставі вивченої основної та додаткової літератури, аргументовано висловлює свої думки, виявляє творчий підхід до виконання індивідуальних та колективних завдань під час самостійної роботи. Усні відповіді відрізняються впевненістю, повнотою, логікою та аргументованістю. Володіє культурою економічних досліджень. Має міцні знання з мікроекономіки та макроекономіки. При виконанні практичних завдань проявляє вміння самостійно вирішувати поставлені завдання, активно включається в обговорення, відстоює власну точку зору в питаннях та рішеннях, що розглядаються. Оцінка нижче 100 балів обґрунтовується недостатнім розкриттям теоретичних питань навчальної дисципліни, або тим, що студент проявляє невпевненість в тлумаченні теоретичних положень чи складних практичних завдань.
Добре (82-89 В)	Здобувач вільно володіє навчальним матеріалом і науково-понятійним апаратом на підставі вивченої основної літератури, аргументовано висловлює свої думки, виявляє творчий підхід до виконання індивідуальних та колективних завдань під час самостійної роботи. Усні відповіді відрізняються впевненістю, повнотою. Володіє культурою економічних досліджень. Має міцні знання з мікроекономіки та макроекономіки
Добре (74-81 С)	Здобувач добре володіє навчальним матеріалом і науково-понятійним апаратом БЖД та ЦЗ як науки на підставі вивченої основної та додаткової літератури, але не аргументовано висловлює свої думки, не завжди виявляє творчий підхід до виконання індивідуальних та колективних завдань під час самостійної роботи. Усні відповіді відрізняються впевненістю, повнотою, але не логікою та аргументованістю.
Задовіль	Здобувач частково володіє навчальним матеріалом, передбаченим робочою програмою дисципліни. Здобувач розуміє основні положення навчальної дисципліни, котрі є визначальними і орієнтується у напрямі вирішення практичних

но(64-73 D)	завдань. Здобувач розуміє практичні завдання, має пропозиції щодо напрямку їх вирішення. Самостійно вирішує завдання за зразком, допускає значну кількість неточностей, помилок, котрі усуває під керівництвом викладача, підтримки з боку однокурсників.
Задовільно(60-63 E)	Здобувач поверхнево опанував навчальний зміст, передбачений програмою навчальної дисципліни, володіє основними положеннями на мінімально допустимому рівні. Знання щодо БЖД та ЦЗ несистемні, фрагментарні. Виконання практичних завдань, формалізоване: є відповідність алгоритму, виконує практичні завдання за підтримки з боку викладача зі значними труднощами; демонструє нестійкі навички міжособистісної взаємодії.
Незадовільно(35 – 59 FX)	Здобувач недостатньо володіє навчальним матеріалом і науково- понятійним апаратом БЖД та ЦЗ як науки на підставі вивченої основної та додаткової літератури, не аргументовано висловлює свої думки, не виявляє творчий підхід до виконання індивідуальних та колективних завдань під час самостійної роботи.
Незадовільно(0 – 34 F)	Здобувач не володіє навчальним матеріалом з курсу, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань. Виконує завдання частково, потребує постійної допомоги викладача. Не усвідомлює мету навчальної діяльності.

Засоби оцінювання та методи діагностування результатів навчання

Оцінювання: індивідуальне опитування, колективна співбесіда, перевірка виконання практичних завдань, завдань для самостійної роботи, презентація результатів індивідуальної роботи, перевірка виконаних контрольних робіт, залік.

Демонстрування результатів навчання: усні доповіді, дискусія, робота в парах, робота в команді, презентація результатів самостійної та індивідуальної роботи з використанням ШІ.

Форми поточного і підсумкового контролю

Розподіл балів, які отримують здобувачі за результатами поточного і підсумкового контролю (залік).

Поточний контроль (практичні заняття, самостійна робота)			ІНДЗ	Підсумкова контроль на робота	Сума
Теми	Бали	Разом	0-10	0-10	0-100
Тема 1	0-10	0-80			
Тема 2	0-12				
Тема 3					
Тема 4					
Тема 5	0-12				
Тема 6	0-10				
Тема 7					
Тема 8					
Тема 9	0-12				
Тема 10	0-12				
Тема 11					
Тема 12					
Тема 13	0-12				

Шкала оцінювання за всіма видами контролю (для заліку):

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ЕСТS	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	зараховано
82-89	B	зараховано
74-81	C	
64-73	D	зараховано
60-63	E	
35-59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Методичне забезпечення

- Робоча програма з навчальної дисципліни «Безпека життєдіяльності».
- Опорний конспект лекцій;
- Лекції-презентації.

- Силабус.
- Ілюстративні матеріали.
- Ситуативні завдання; вправи; тести.

Забезпечення навчання осіб з особливими освітніми потребами

Метою інклюзивного навчання в Університеті Ушинського є забезпечення рівного доступу до якісної освіти особам з особливими освітніми потребами шляхом організації їхнього навчання на основі застосування особистісно-орієнтованих методів навчання з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей.

Рекомендовані джерела інформації Основна література

1. Бахарєва Г. Ю. Цивільний захист : навч. посіб. / Бахарєва Г. Ю., Твердохлєбова Н. Є., Любченко І. М., Гурєнко І. В. та ін. Харків. : НТУ «ХП», 2021. 116 с.
2. Безпека життєдіяльності та основи охорони праці в галузі. Навчальний посібник для студентів педагогічних закладів вищої освіти всіх спеціальностей за освітнім рівнем «бакалавр» / А. І. Ткачук, О. В. Пуляк. Кропивницький : РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2022. 204 с.
3. Дії учасників освітнього процесу в разі надзвичайних ситуацій: освітній омбудсмен України. [Електронний ресурс] <https://eo.gov.ua/dii-uchasnykiv-osvitnoho-protsesu-v-razi-nadzvychnaynykh-sytuatsiy/2022/01/18/>
4. Зацарний В. В. Зацарна О. В., Землянська О. В., Праховнік Н. А. Безпека життєдіяльності. Навчальний посібник. Київ, НТУУ «КП», 2016. 230 с.
5. Онлайн-бібліотека підручників з безпеки життєдіяльності [Електронний ресурс] <https://textbook.com.ua/bzhd>
6. Організаційно-методичні вказівки з підготовки населення до дій у надзвичайних ситуаціях на 2022-2023 р. : Наказ ДСНС 14.12.2021 № 821

7. Рекомендації щодо дій у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайної ситуації: міністерство освіти і науки України [Електронний ресурс] <https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/diyalnist/civilnij-zahist-ta-bezpeka-zhittyediyalnosti/rekomendaciyi-shodo-dij-u-razi-zagrozi-viniknennya-abo-viniknennya-nadzvichajnoyi-situaciyi>
8. «Цивільний захист у надзвичайних ситуаціях»: навчально-методичні матеріали для самостійної роботи та практичних занять / уклад.: Зенін А. П., Карманний Є. В., Ковжого С. О. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2019. 93 с. [Електронне видання] https://docs.yandex.ru/docs/view?tm=1676632613&tld=ru&lang=uk&name=NM_M_267.

Допоміжна література

1. Конституція України. Основний закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР / Відомості Верховної Ради (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. (поточна редакція – 03.09.2019) – zakon4.rada.gov.ua.
2. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII / Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, №31, ст. 241. (поточна редакція – 16.11.2021) zakon.rada.gov.ua.
3. Доктрина інформаційної безпеки України від 29.12.2016. (із змінами, внесеними згідно з Указом Президента № 685/2021 від 28.12.2021)
4. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 № 5403-V / Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 34-35, ст. 458. (поточна редакція – 29.07.2022). zakon2.rada.gov.ua.
5. Про організацію планування в секторі безпеки і оборони України : Указ Президента України від 16.05.2019 №225. URL: <https://president.gov.ua/documents/2252019-26835>
6. Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту: Постанова Кабінету Міністрів України від 09.01.2014 № 11 (поточна редакція – 07.05.2022). zakon.rada.gov.ua.

7. Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій: Постанова Кабінету Міністрів від 16 грудня 2015 року №1052 (поточна редакція – 02.12.2021). zakon5.rada.gov.ua.
8. Порядок класифікації надзвичайних ситуацій за їх рівнями: Постанова Кабінету Міністрів України від 24.03.2004 № 368 (поточна редакція – 29.12.2021) zakon3.rada.gov.ua.
9. Про затвердження Порядку здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.06.2013 №444 (поточна редакція – 01.09.2021) zakon3.rada.gov.ua.
10. Про затвердження плану основних заходів цивільного захисту на 2022 рік: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2021 №1742-р. zakon.rada.gov.ua.
11. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 р. № 2801-ХІІ / Відомості Верховної Ради (ВВР), 1993, №4, ст. 19. (поточна редакція – 08.07.2022) zakon5.rada.gov.ua.
12. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення: Закон України від 24.02.1994 № 4004-ХІІ / Відомості Верховної Ради (ВВР), 1994, № 27, ст. 218. (поточна редакція – 17.12.2020) zakon5.rada.gov.ua.
13. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 № 1264-ХІІ / Відомості Верховної Ради (ВВР), 1991, №41, ст. 546. (поточна редакція – 20.06.2022) zakon2.rada.gov.ua.
14. Основні санітарні правила забезпечення радіаційної безпеки України: Наказ Міністерства охорони здоров'я України 02.02.2005 №54 (поточна редакція – 17.12.2020) <https://zakon.rada.gov.ua>
15. Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку: Закон України від 08.02.1995 № 39/95-ВР / Відомості Верховної Ради (ВВР), 1995, №12, ст. 81. (поточна редакція – 02.12.2021) zakon3.rada.gov.ua.
16. Про захист людини від впливу іонізуючих випромінювань: Закон України від 14 січня 1998 р. № 15/98-ВР / Відомості Верховної Ради (ВВР), 1998, №22, ст. 115. (поточна редакція – 20.09.2019) zakon.rada.gov.ua.

17. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VIII додаток до № 50, ст. 375 (поточна редакція –19.07.2022). zakon5.rada.gov.ua.
18. Конвенція про основи, що сприяють безпеці й гігієні праці № 187: Міжнародний документ від 15.06.2006 № 187. (Прийнята на 95 сесії Генеральної Конференції. Міжнародної Організації Праці в м. Женеві).
19. Конвенція 1981 року про безпеку й гігієну праці та виробниче середовище № 155 від 22.06.1981 (Конвенцію ратифіковано Законом № 3988-VI (3988-17) від 02.11.2011, дата набрання чинності для України: 04.01.2013) zakon.rada.gov.ua.
20. Про охорону праці: Закон України від 14.10.1992 № 2694-XII / Відомості Верховної Ради (ВВР), 1992, №49, ст. 668. (поточна редакція – 28.04.2022) zakon.rada.gov.ua. Про затвердження Правил пожежної безпеки в Україні: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 30.12.2014 №252/26697 (поточна редакція – 22.03.2022) zakon.rada.gov.ua.
21. ДСТУ 2272-2006 Пожежна безпека. Терміни та визначення основних понять [Електронний ресурс]
http://www.ksv.biz.ua/publ/dstu/dstu_2272_2006/3-1-0-186
22. Про заходи безпеки на можливі ризики виникнення надзвичайних ситуацій, терористичних актів, диверсій, мінування: Лист Міністерства освіти і науки України та Державної служби України з надзвичайних ситуацій від 05.02.2015 р. № 1/9-55/02-1645/12 – document.ua.
23. Накази та Листи МОН України щодо безпеки життєдіяльності і цивільного захисту в освіті [Електронний ресурс]
<https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/diyalnist/civilnij-zahist-ta-bezpeka-zhittyediyalnosti>

Інформаційні ресурси

1. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (м. Київ, просп. Голосіївський, буд.3) URL : <http://www.nbuv.gov.ua/>
2. Одеська національна бібліотека імені М. Горького. (м. Одеса, вул. Пастера, буд.13) URL : <http://odnb.odessa.ua/>

3. Бібліотека Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського (м. Одеса, вул. Старопортофранківська, буд. 36). URL : <https://library.pdpu.edu.ua/>